

УДК 021:023.4]:791:[791.635:001.102-028.22

DOI: 10.31866/2616-7654.16.2025.348058

БІБЛІОТЕКА І БІБЛІОТЕКАРІ У КІНЕМАТОГРАФІ: ОБРАЗ І СТЕРЕОТИПИ

Віктор Опанасенко,
аспірант,
Київський національний університет
культури і мистецтв
(Київ, Україна)
e-mail: vik.opanassenko@gmail.com
ORCID ID: 0009-0005-8143-6862

Для цитування:

Опанасенко, В. (2025). Бібліотека і бібліотекарі у кінематографі: образ і стереотипи. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 16, 51–71.
<https://doi.org/10.31866/2616-7654.16.2025.348058>

Мета статті – з'ясувати сутність візуалізованих образів бібліотеки, бібліотекарів у кінематографі, розкрити специфіку та чинники їх творення, перспективи напрацювання позитивного іміджу.

Методи дослідження. У науковій розвідці застосовані загальнонаукові і спеціальні методи, зокрема історико-хронологічний, аналітичний, синтетичний, типологічний, системний. Методи аналізу і синтезу використано для вивчення історіографічної, джерельної бази зазначеної теми. Типологічний метод виявився продуктивним для з'ясування подібного й відмінного в образі різних бібліотек та їх місій. Системний метод передбачав дослідження бібліотеки як складової системи – культури, мистецтва, економіки, політики, громадянського суспільства, держави.

Наукова новизна. Досліджено візуальні образи бібліотеки і бібліотекарів у зарубіжному та українському кінематографі. Розглянуто переваги і недоліки кінематографічних стереотипів бібліотечної галузі. Установлено основні риси образу бібліотеки в художніх фільмах, аніме й документалістиці. Визначено перспективи розбудови позитивної екранної візуалізації бібліотек і бібліотечного фаху.

Основні висновки. Існують різні форми візуалізації інформації: малюнок, фотографія, принтскрини та ін. Найбільш дієвим із них сьогодні є різножанровий видовий кінофільм (відеофільм). Кінематограф як мистецтво і як індустрія має масштабну аудиторію споживачів, особливо, якщо йдеться про кіно маскульту. Це зумовлює значний вплив кінематографа на формування стереотипів у суспільстві, їх живлення і руйнування. Суспільно-політичні, економічні, культурні та інші чинники є основоположними для формування статусу бібліотек і бібліотечного фаху в соціумі, при цьому відповідним чином визначаючи формат і зміст їх відтворення в кіно.

За всю історію кінематографа образи бібліотеки та бібліотечних фахівців змінювалися. Узагальнюючи емпіричні дані, бібліотека постає в різних сутностях існування реальності: як місце зберігання історико-культурної спадщини людства, плекання колективної пам'яті; світ, переповнений можливостями пізнання, пошуку знань і смислів, пригод і відкриттів; науково-дослідний центр; осередок освіти і просвітництва; мультиверсійний всесвіт і джерело енергії, сили, переродження особи в особистість; індикатор гуманності; самостійний гравець на політичній арені тощо. Згадані образи чітко віддзеркалюють поліфункціональність сучасної бібліотеки. Роль кінематографа у формуванні новітніх стандартів взаємин між громадянським суспільством і бібліотекою та її фахівцями є надзвичайно важливою.

Ключові слова: бібліотека; бібліотекарі; візуалізація; візуальна інформація; образ; стереотип; фільм; художній фільм; аніме; документалістика.

ВСТУП

Однією з найважливіших рис розвитку сучасної гуманітаристики є візуалізація інформації, що зумовлено глобальними можливостями інформаційно-комунікаційних технологій. Активно змінюючи довколишню дійсність, технології так само еволюціонізують. Масштабний «візуальний поворот» цифрової доби підсилив актуальність проблематики, пов'язаної з образною інформацією, її особливостями створення і функціонування в масовій та елітній культурі, мистецтві. Кінематограф залишається важливим видом мистецтва та індустрією водночас, а завдяки специфіці кодування і трансляції інформації – потужним засобом впливу на особу, суспільство та державу.

Доволі часто кінематографічні образи перетворюються на домінантні стереотипи, що спостерігаємо на прикладі візуалізації бібліотек і бібліотекарів у фільмах найширшого часового діапазону. Створені стереотипи накладають обмеження у сприйнятті бібліотечної галузі й фаху та підживлюють їх. Необхідність перегляду усталених образів бібліотеки і бібліотекарів – пріоритетне завдання фахівців. Через переваги візуального контенту над будь-яким іншим і потужність його впливу актуальність статті поза сумнівом.

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДґРУНТЯ

Теоретичні основи розвідки склали концепції кінонарративу, кіностудій, що «виросли» з досліджень жанрових прийомів, сукупності режисерських, сценаристських, операторських установок, вподобань, поглядів та акторської майстерності, узалежнено від зовнішніх і внутрішніх обставин розвитку кінематографа. Сучасні студії вміщують кіно в «культурну домінанту» чи парадигму (Кун, 2001, с. 11). Це означає його підпорядкування певним закономірностям розвитку матеріальної і духовної культури.

Теорії візуальності, орієнтовані на бачення як процес, також є важливими для розроблення порушеної теми. Розвинуті американським критиком Гелом Фостером теорії стосуються історизму бачення, ідентифікації економічних, політичних, психологічних, інших компонентів у кінообразах (Калугер, 2020). Художній критик Джонатан Керрі наголошував на ролі візуальних технологій, які впливають і змінюють бачення (Crary, 1990), а історик-інтелектуал, культуролог Мартін Джей розвивав дослідження образів у масовій культурі на тлі зразків канонічного мистецтва (Jay, 1993). Згадані основоположні праці із критики мистецтва загалом і кіномистецтва зокрема представляють візуальність як складно структурований технологічний процес бачення, на який впливає безліч факторів. Саме тому теорія візуальності так само є важливим інструментом визначення стійких образів у сучасному кінематографі.

Важливі також праці з естетики зорових мистецтв і дизайну французького митця Марселя Дюшана. Він кинув виклик механічному відтворенню (по)баченого в мистецтві. При цьому М. Дюшан розширив засоби вираження ідей та емоцій, доступних представникам зорового мистецтва (*Marcel Duchamp*, n.d.). Безперечно, вагомими є студії французького філософа Жана Бодріяра (2004), який стверджував, що симуляційні коди керують різними галузями суспільного життя: ЗМІ, мода, мистецтво, архітектура, дизайн та ін. Сила кіномистецтва, здатного створювати «гіперреальність», яка є «більш реальною, ніж сама реальність», є надзви-

чайно потужною (Бодріяр, 2004, с. 87). Звідси постає висока потреба уважного вивчення впливу кіно на особу, особистість, колективні свідомість та чин.

Мета статті – з'ясувати сутність візуалізованих образів бібліотеки, бібліотекарів у кінематографі, розкрити специфіку та чинники їх творення, перспективи напрацювання позитивного іміджу.

МЕТОДИ ТА МАТЕРІАЛИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У дослідженні застосовано загальнонаукові (універсальні) і спеціальні методи, зокрема історико-хронологічний, аналітичний, синтетичний, типологічний, системний. Історико-хронологічний метод уможливив виокремлення закономірностей кінематографічної візуалізації бібліотеки та бібліотекарів у контексті епохи. Методи аналізу й синтезу використано для вивчення історіографічної, джерельної бази зазначеної теми. Типологічний метод виявився продуктивним для з'ясування подібного й відмінного в образі різних бібліотек та їх місій. Системний метод передбачав дослідження бібліотеки як складової більшої системи – культури, мистецтва, економіки, політики, громадянського суспільства, держави.

Джерельною основою дослідження стали кінофільми (відеофільми), аніме, публікації у наукових фахових виданнях, контент вебпорталів (зокрема блогів), YouTube. Різні за жанром фільми (художні, документальні, анімаційні) обрано випадково, проте з урахуванням їх прокату в Україні, знаності українським глядачем (різних вікових категорій) та рейтингу за версією IMDb. Хронологічно представлено фільми XX – першої чверті XXI ст., зокрема «Пляма» (1921 р.), «Заборонено» (1932 р.), «Настільний сет» (1957 р.), «Вся президентська рать» (1976 р.), «Втеча із Шоушенка» (1994 р.), «Гаррі Поттер і таємна кімната» (2002 р.), «Післязавтра» (2004 р.), «Голлівудський бібліотекар» (2007 р.), «Фортеця самотності» (2024 р.) та інші загальною кількістю 20 одиниць.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У 2010–2020-х рр. український телеефір заповнила реклама послуг одного з найбільших операторів зв'язку та передачі даних на основі мобільних і фіксованих технологій, у якій широко представлено для кадру простір Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (далі – НБУВ). Для бібліотеки, крім економічного зиску, це мало ще й культурний ефект у контексті популяризації та просування інституції завдяки новітнім соціокомунікаційним трендам, спрямованим на творення її модерного візуального образу в інформаційному просторі.

За час існування комерційної реклами (від 1840-х рр.) бібліотека й бібліотекарі неодноразово потрапляли в рекламний кадр, творці якого беззастережно експлуатували суспільні стереотипи. Їх «зчитування» спотворювало зміст і форми бібліотечної діяльності та негативно впливало на статус у суспільстві й державі.

Із моменту народження аудіовізуальних творів кінематографії різноманітного формату люди різних професій і їх професійні середовища теж ставали об'єктами екранної візуалізації. Бібліотека так само неодноразово перетворювалася на майданчик для знімальних сцен, а бібліотекарі – в героїв екрана. Від 1940-х рр. цей феномен став об'єктом підвищеної уваги фахівців, котрі прагнули узагальнити емпіричний досвід, пов'язаний із візуалізацією бібліотеки в кіно, та критично переосмислити стратегії формування її позитивного іміджу в суспільстві (Dodds, 2009). Завдяки

праці соціолога Вільяма Форма (Form, 1946) «Популярний образ бібліотекарів» питання зображення бібліотеки в кінематографі було виведено на арену наукових інтересів. Вивчаючи бібліотеку як соціальну інституцію, В. Форм відзначив історично зумовлену закономірність представлення негативного образу її працівників у кінематографі. Програшні партії, невинуватені сподівання надовго закріпили образ «синьої панчохи», який активно поширювали в кіно, тим самим створюючи і підтримуючи в суспільстві відповідні стереотипи. Відомий американський історик-інтелектуал та письменник, професор Гарвардського університету Говард Мамфорд Джонс (Jones, 1960) із жалем писав, що до середини ХХ ст. склався украй негативний образ бібліотек і бібліотекарів, який мало мав чогось спільного із життям.

У пізніших зарубіжних працях подібні упередження розглядалися дослідниками, до всього іншого, ще й узалежнено від стану гендерного питання у традиційному суспільстві. Напередодні другої хвилі фемінізму образ, приміром, бібліотекарки в кінематографі представляють більш респектабельним завдяки принизливій спробі «ощасливити» її фактичними заручинами чи реальними перспективами одруження. При з'ясуванні чинників негативного образу бібліотеки називалися: низький рівень культури, освіченості, духовного розвитку суспільства; відсутність правової, матеріальної, фінансової, ідеологічної та іншої підтримки з боку держави; зв'язок із владою і навіть певні фобії (Radford & Radford, 1997).

2005 року світ побачило доволі репрезентативне дослідження Рея і Бренді Тевіс (Tevis & Tevis, 2005) «Зображення бібліотекарів у кіно, 1917–1999». Дотримуючись історико-хронологічного принципу, автори представили еволюцію теми, посиляючись на численні приклади і всебічно аргументуючи висновки. На відміну від інших колег, які радили у 1940–1960-х рр. задля покращення іміджу бібліотек і фаху «медитувати», «усміхатися відвідувачам», «приносити солодощі», «виявляти більше ентузіазму», Р. і Б. Тевіси апелюють не тільки до бібліотекарів, але й до громадськості та влади, науково-дослідних, освітніх, культурних інституцій, покликаних створювати, призвичаювати і плекати вищі стандарти іміджу бібліотек у кінематографі та поза ним. До безперечних успіхів останніх років варто, на думку фахівців, зарахувати оприсутнення в кадрі модернізованих приміщень, виявів інформаційних технологій у бібліотечному середовищі, а також омолодження кадрів, відкритих і охочих до змін.

В українській історіографії сьогодні відсутні подібні дослідження, хоча загальні питання іміджевої комунікації бібліотек активно розглядалися у працях Валентини Білоус (2012), Ольги Боровик (2017), Наталії Грабар (2015), Тетяни Новальської (2018), Жанни Самохіної (б.д.), Наталії Солонської (б.д.) та ін. Попри раціонально вивірені поради з формування й підтримки позитивного іміджу бібліотек і їх працівників, зазначимо головну трудність реалізації пропонуваного проекту. Ідеться не лише про «вічне» недофінансування галузі чи щось на кшталт так само стереотипного, але й про те, що творити імідж необхідно через деконструкцію глибоко укоріненого негативного в ньому стереотипу.

Присутність бібліотеки в кінематографічному просторі – тема із тривалою історією. Дослідники датують це явище 1920-ми роками. Прецедент зображення бібліотечної професії було створено спочатку німим кіно «Пляма» (1921 р., режисерка Лоїс Вебер). Бібліотекарка Амелія Грігс (акторка Клер Віндзор), донька професора, котра працює в міській публічній бібліотеці й володіє багатьма чесно-

тами, намагається влаштувати особисте життя завдяки вигідній партії. Соціальна проблема благородної бідності – так визначили критики головну ідею фільму, що загалом точно й лаконічно передає її (Stamp, 2015, pp. 206–213).

За всю історію німого кіно бібліотекарі постають перед глядачем у різних амплуа і в різних драматичних, романтичних, комедійних ситуаціях. Молоді й поважного віку, активні та меланхолійні, яскраві і непримітні, але винятково ерудовані, освічені, почасти далекі від інтересів пересічної людини, – таким є образ служителів бібліотек у кінематографі перших його десятиліть (Tevis & Tevis, 2005, p. 188). Американська мелодрама «Заборонено» (1932 р.), відзнята за твором новелістки Фенні Герст «Бек-стріт», стала першим звуковим фільмом, де головна героїня – бібліотекарка Лулу Сміт, яку блискуче зіграла популярна у 1930–1940-ві рр. акторка Барбара Стенвік (рис. 1) (Danny, 2013). Лулу постала хоча й освіченою, але «синьою панчохою» в окулярах, консервативно одягнутою, повністю поглинутою в роботу особою, яка живе заради тиші бібліотечних кімнат.

Рис. 1. Барбара Стенвік у ролі бібліотекарки Лулу Сміт у фільмі «Заборонено»

Вона першою зіграла роль бібліотекарки у звуковому фільмі. Кадр із фільму, 1932 рік Як зазначили Рей і Бренда Тевіс (Tevis & Tevis, 2005) у своєму дослідженні «Зображення бібліотекарів у кіно, 1917–1999», хоча це було не зовсім позитивне «введення професії» в індустрію звукового кіно, утім факт, безперечно, вартий уваги, оскільки тривалий час акторський образ, втілений Б. Стенвік, кінематографісти активно наслідували. За підрахунками Р. і Б. Тевісів, лише в американському та британському кіно XX ст. з'явилося майже 200 звукових фільмів із бібліотекарями в головних і другорядних ролях (Tevis & Tevis, 2005). Різномічно вивчаючи представлений у фільмах образ, у т. ч. особисті якості, соціально-еко-

номічний статус, стосунки із друзями, протилежною статтю, ними було виявлено, що візуальні характеристики – вік, одяг, зачіска, окуляри, аксесуари чи інші атрибути іміджу, пов'язані зі стереотипами, –повторювалися практично упродовж усього минулого століття.

Однак змін при цьому зазнавали конкретно-історичні *умови* життя, взаємодії людей, соціальних груп, суспільств, перетворення об'єктивної дійсності та ментальні орієнтири. Це впливало на загальне тло подій і зображення (образи), пов'язані з бібліотеками чи бібліотекарями. До прикладу, повоєнний світ другої половини XX ст. розвивався під знаком холодної війни, протистояння двох полярних суспільно-політичних, економічних систем, в яких місце людини визначалося ідеологічними канонами й ціннісними орієнтирами держави. Тому, приміром, в оскароносному фільмі «Вся президентська рать» (1976 р., режисер Алан Пакула), присвяченому Вотергейту, Бібліотека Конгресу США виступає місцем важливих подій (рис. 2). Залученість бібліотекарів до політичної комунікації з усіма можливими наслідками для них самих та інституції – злободенна тема фільму, що підтверджує їх безперечну роль у формуванні громадської думки, генеруванні, зберіганні й поширенні інформації, плеканні суспільних орієнтирів (Rotten Tomatoes Classic Trailers, 2014).

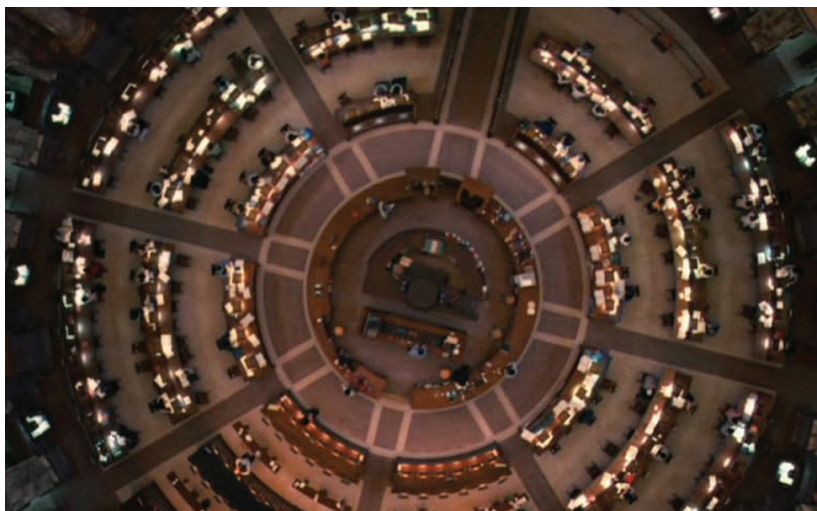

Рис. 2. Бібліотека Конгресу США. Кадр із фільму «Вся президентська рать», 1976 рік

Для репрезентації бібліотеки та бібліотекарів у кінематографічному кадрі притаманна також візуалізація духовного, культурного життя соціуму. Яскравим прикладом є представлення амплу бібліотекаря чи бібліотечної установи через призму гендерного питання, яке набуло особливого звучання у другій половині XX ст. На підйомі другої хвилі фемінізму 1960-х рр. постання в кіно образу чоловіка-бібліотекаря є доволі знаковим показником гендерних зрушень стереотипів. У цьому контексті цілком очікувано руйнується усталена думка, коли на екрани кінотеатрів виходить британський трилер 1965 р. «Шпигун, який прийшов

із холоду» (режисер Мартін Рітт), що є екранізацією однойменного роману американського письменника Джона Ле Карре. Загальна рамка фільму – це холодна війна. На цьому тлі йдеться про британського шпигуна Алека Лімаса (актор Річард Бертон), який для маскуванню вивчав бібліотечну справу та працевлаштувався в одній із бібліотек. Його ціль – боротьба з дегуманізацією світу. Автори фільму вишукували різні прийоми для її кодування, зокрема через високу місію бібліотечного фаху. Є в цьому прийомі й інший сигнал – недостатність уваги до бібліотек із боку суспільства та держави.

Стереотип непримітності бібліотек та подібної репутації тих, хто їм служить, досягають, на нашу думку, вершини у фільмі змішаного жанру 1992 року «Пістолет у сумочці Бетті Лу» (режисер Аллан Мойл) (Moyle, 1992). Бібліотекарка міської маленької і затишної бібліотеки Бетті Лу (акторка Пенелопа Енн Міллер), розчарована у спробі привернути увагу чоловіка та інших, зізнається у вбивстві, якого не скоювала. Зрештою вона допомагає своєму чоловікові – Алексу Перкінсу (актор Ерік Тал) розкрити справу та стає не лише місцевою знаменитістю, але й героїнею національних газетних шпальт, перетворюючись із «сірої мишки» (рис. 3) у медійну знаменитість з ім'ям (рис. 4).

Поширення інформаційних технологій як ще одна знакова риса розвитку людства у XX ст. віддзеркалилося в американському комедійному фільмі «Настільний сет» (1957 р., режисер Волт Ленг), відзнятому за однойменною п'єсою Вільяма Марчанта (*Desk Set* (1957), 2020). Це був перший випадок, коли в художньому кіно головна сюжетна лінія розгорталася довкола встановлення в бібліотеці комп'ютера, який не просто мав полегшити працю бібліотечних працівників, виконуючи різні виробничі функції, але в перспективі замінити їх. Фактично йдеться про започаткування теми, що актуальна донині.

Рис. 3. Кадр із фільму «Пістолет у сумочці Бетті Лу», 1992 рік

Рис. 4. Кадр із фільму «Пістолет у сумочці Бетті Лу», 1992 рік

Тож інженер-розробник Річард Самнер (актор Спенсер Трейсі), відповідальний за впровадження в різних сферах виробничої діяльності революційної комп'ютерної системи «EMERAC», здатної відповісти на будь-яке питання за одну хвилину, курирує її освоєння в бібліотеці (рис. 5). Банні Ватсон (акторка Кетрін Гепберн), очільниця відділу документації, де заради експериментальних випробувань встановлюють «EMERAC», доводить, що професіонала не може замінити жодна машина. Освічена й талановита завідувачка відділу документації Банні бере гору над «технічним розумом» і стає для нього недосяжною. Після того, як із «EMERAC» стався технічний збій, що призвів до звільнення всіх працівників бібліотеки разом із директором, у двобої «людина – машина» остаточно переміг «живий» інтелект (рис. 6). Покадрово сконструйована футурологічна дійсність ще на зорі впровадження комп'ютерних машин у виробничі процеси, пов'язані із обробкою, зберіганням, розповсюдженням інформації і забезпеченням доступу до неї, нині є однією із найуспішніших технологічних традицій повсякдення.

Крім блискучо переданої атмосфери взаємин у бібліотечному колективі, у фільмі гротескно «виписано» ультраієрархічні умови праці, що додатково посилюють відчуття страху перед машиною як конкуренткою на робоче місце, переживання за те, щоб не бути звільненим. І хоча в центрі сюжету романтичні стосунки між феміністсько різкою Банні і патерналістсько-шовіністичним Річардом, утім авторам фільму вдалося загалом передати можливі економічні, кадрові, етичні та інші аспекти автоматизації виробничих процесів у бібліотеці.

У надлишку футуристичні мотиви представлені в низці фільмів рубіжних десятиліть XX–XXI ст., що пов'язано з очікуванням настання нового тисячоліття й актуалізацією «пророчих» практик. Саме тоді в кадрі опиняється бібліотекар, котрий володіє магічними, таємничими знаннями і перед загрозою існування людства рятує світ від начебто незворотних, глобально катастрофічних за наслідками подій.

Рис. 5. Кадр із фільму «Настільний сет», 1957 рік

Рис. 6. Кадр із фільму «Настільний сет», 1957 рік

Цілком заслужено фільм «Матриця» 1999 р. (реж. Лана та Лілі Вачовські) здобув культовий статус і спричинив широкий резонанс у світі, затьмаривши сенсаційністю усі інші кінофільми. Головна ідея фільму – це майбутнє, нереальна дійсність (Матриця), створена за допомогою кіберінтелекту (Bertelsen, 2021). Людство немовби перебуває в симульованому світі, про який нічого не знає. Пізнати його також неможливо. Гакер Нео (актор Кіану Рівз) прагне дізнатися, яким є світ насправді, та визволити людство з-під влади штучного інтелекту. Глибока платонівська філософія про світи ідей і матерії, розвинута на вищому щаблі роздумів Іммануїла Канта про «річ у собі» і «річ для нас», застосована Жаном Бодріаром для

розбудови теорій гіперреальності й симулякрів, склала концепційну парадигму як самого фільму, так і його фундаментальної візуальної конструкції – Матриці.

Але є в цьому фільмі один дуже важливий і показовий фрагмент. Бібліотекар майбутнього, зразка 2199 року, Танк (актор Маркус Чонг), допоки люди сплять, завантажує в їх мозок інформацію, необхідну для виживання в ілюзорному світі Матриці й повернення до реальності. Цей короткий епізод, безперечно, засвідчує абсолютну цінність інформації. Окрім цього, акцентовано увагу на надвідповідальності тих, хто має доступ до інформації й важливості високих морально-етичних стандартів користування нею, вивершуючи значущість цього акту до рівня і способу виживання людства. Прийом у стилі кіберпанка хоча й уособлює фрагмент утопічного технократичного світу, проте має важливе значення для розуміння первинності/вторинності інформації – знань, свідомості – дій. Зазначимо, що прийом із закачуванням інформації в людський мозок і використанням пам'яті людини як засобу зберігання даних у літературному варіанті відомий із 1980-х рр. (оповідання Вільяма Гібсона), а в кінематографічному – із 1995 року (фільм «Джонні-мнемонік») (Gibson, 1987).

Фантастичним є сюжет ще одного фільму 1999 року – «Мумія» (режисер Стівен Соммерс) (Sommers, 1999). Не переповідаючи хронологію подій, зазначимо, що молода каїрська бібліотекарка, єгиптологиня Евелін Карнахан (акторка Рейчел Вайс) отримує від свого брата скриньку з картою та рушає на пошуки загубленого в пісках міста Хамунаптра (рис. 7). Пошуковий дует із Ріком О'Коннеллом (актор Брендан Фрейзер) переживає низку пригод, вступаючи у протистояння із повсталими з минулого, та успішно повертається в теперішній час, долаючи всі перешкоди. Бібліотекарка постає життєрадісною інтелектуалкою, яка володіє багатьма мовами, зокрема давньоєгипетською, абсолютно неконсервативною чи ретроградною особою, котра мріє про пригодницькі авантюри й не вагаючись відправляє їм назустріч.

Рис. 7. Кадр із фільму «Мумія», 1999 рік

Трилогія «Бібліотекар» (2004–2007 рр., режисер Пітер Вінтер), у якій головний герой Флінн Карсон (актор Ноа Вайлі) так само надзвичайно ерудована й обдарована талантами особа, потрапляючи працювати в бібліотеку, опиняється у вирі нескінчен-

них пригод, прощаючись раз і назавжди з розміреним життям. І хоча основна увага глядача при перегляді фільму прикута до перебігу випадкових історій Флінна, утім відчуття причетності бібліотечної професії до розв'язання найрізноманітніших проблем і вирішення надскладних завдань стає наріжним каменем фільму.

Островом душевного порятунку постає бібліотека в кінофільмі, що станом на 01 червня 2024 року посів першу сходинку в рейтингу найкращих 250 фільмів за версією IMDb, – «Втеча із Шоушенка» (1994 р., режисер Френк Дарабонт) (O'Neill, 2013). Головний герой – ув'язнений Дюфрейн (актор Тім Роббінс) добивається розширення фінансування тюремної бібліотеки, яка стає в найпохмурішій в'язниці Нової Англії просвітницьким осередком (рис. 8). Багато в'язнів саме тут навчилися читати, писати і уперше в житті взяли до рук книжку. Невеличкий епізод про бібліотеку – це не лише про новий досвід тих, хто відбував покарання, але й про протиставлення двох «світів». Бібліотека незалежно від місця створення та існування завжди залишається місцем-позначенням світлого, вічного й нічим незамінного повсякдення.

Рис. 8. Кадр із фільму «Втеча із Шоушенка», 1994 рік

Місцем фізичного виживання показано бібліотеку у фантастичному фільмі-катастрофі «Післязавтра» (2004 рік, режисер Роланд Еммеріх) (Emmerich, 2004). Унаслідок глобального похолодання, що призвело до нового льодовикового періоду, бібліотека стала місцем-схованкою для багатьох її відвідувачів та сторонніх, які вирішили пережити тут різкі зміни клімату, зокрема зниження температури (рис. 9). Зігріваючись біля каміна, в який підкидалися відібрані для цього книги, випадкова й тимчасова соціальна група, що вимушено опинилася в екстремальних умовах, намагаючись вижити, активно читає й обговорює прочитане (рис. 10). Центральним питанням дискусії постає філософія життя, в контексті якої тексти Фрідріха Ніцше набувають іншого сенсу. Проте незмінним залишається сприйняття життя як волі, відчуття сили перебороти виклики долі, спроможності справитися з життєвими перешкодами і всіма труднощами. Фактично, це склало не

тільки філософське підґрунтя сценарію фільму, але й головну його ідею. Доволі показово бібліотека перетворюється не просто на місце виживання й колективної мужності, але на простір, де люди краще пізнають, ким і якими вони є насправді.

Рис. 9. Кадр із фільму «Післязавтра», 2004 рік

Рис. 10. Кадр із фільму «Післязавтра», 2004 рік

Місцем для утаємничених в особливих знаннях і можливостях їх здобути та стати винятковими постає бібліотека в екранізованій Поттеріані («Гаррі Поттер і таємна кімната», 2002 рік, режисер Кріс Коламбус) Джоан Роулінг (O'Neill, 2013). Бібліотека Гогвартса як місцина, де стирається межа між повсякденням і магічною містикою, з високими до стелі шафами, заставленими книгами із замовляннями і рецептами чаклувань, іншою винятковою інформацією, що можуть розмовляти з читачем, слугує не лише ефектним фоном, але й самостійною «дійовою особою» (рис. 11). Завдяки безкінечним інформаційним можливостям Бібліотеки, завжди залитої через вікна зовнішнім світлом, Гаррі (актор Деніел Редкліфф) та його друзям удалося розгадати безліч загадок і таємниць. Виразна алегорія світла, ясності, втілена в образі Бібліотеки, – унікальна можливість переконалися в її багатогранній функціональності (рис. 12).

Сутнісні функції бібліотеки передає ще один фільм, що з'явився на початку XXI ст., – «Машина часу» (2002 р., режисери Саймон Велз, Гор Вербінські), відзнятий за однойменною повістю англійського фантаста Герберта Веллса (Wells, 2002). Учений і винахідник, професор прикладної механіки та інженерії в Колумбійському університеті Олександр Гартдеген (актор Гай Пірс), руханий власною трагедією і бажанням змінити минуле, сповнений рішучості розкрити можливість подорожувати в часі. Створивши для цього машину, він відправляється в майбутнє. Там у Нью-Йоркській публічній бібліотеці Гартдеген зустрічає голографічного штучного інтелектуала – бібліотекаря Вокса 114 (актор Орландо Джонс) із надзвичайними можливостями для зберігання і транслявання інформації у просторі та часі (рис. 13). Попри фантастичну модель бібліотекаря Вокса функції його залишалися незмінними – надання інформаційних послуг за найширшим діапазоном запитів, як, власне, і приміщення самої бібліотеки. А ще він запрошує до бібліотеки дітей і залюбки спілкується з ними, читаючи «Пригоди Тома Соєра і Гекльберрі Фінна» легендарного Марка Твена.

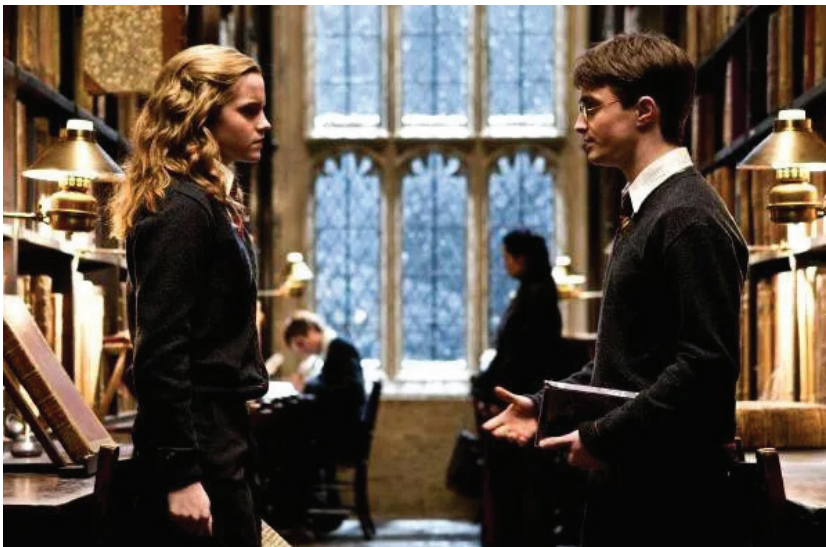

Рис. 11. Кадр із фільму «Гаррі Поттер і таємна кімната», 2002 рік

Рис. 12. Кадр із фільму «Гаррі Поттер і таємна кімната», 2002 рік

Рис. 13. Кадр із фільму «Машина часу», 2002 рік

Однак у фантастичному жанрі маємо випадки й іншого представлення бібліотеки майбутнього. До прикладу, у «Фортеці самотності» (2024 рік, режисери Джеймс Ганн, Пітер Сафран) (Даньшина, 2024) у надфектній кристалічній формі міститься вся сума знань планети Криптон. Попри це існують складнощі із індексуванням кристалів, тому користувач зобов'язаний запам'ятовувати їх за розміром, обробкою і конфігурацією, щоб мати доступ до інформації. Фантастичні носії інформації потребують відповідних умов зберігання, а за тим внутрішній інтер'єр бібліотеки виявляється іншим, ніж той, що є для нас класичним (Юзяк, 2025). Щоправда, бібліотека й автоматони, які її обслуговують, «існують» у позаземному просторі (рис. 14).

Рис. 14. Кадр із фільму «Фортеця самотності», 2024 рік
Джерело: (Юзяк, 2025)

Відзначимо також популярний ситком початку 2000-х рр. «Бібліотекарі» (2007–2010 рр., режисери Вейн Гоуп, Тоні Мартін) (Butler & Норе, 2007–2010). Особливістю австралійського серіалу є те, що тут публічна міська бібліотека стала водночас головним місцем усіх подій і центральним колективним персонажем разом з усіма героями фільму – її працівниками. Професійне повсякдення у звичному форматі, де бібліотекарі виконують різні завдання, реалізуючи основні функції бібліотеки. Тому тут вони замовляють, закуповують, приймають у дарунок, інвентаризують, каталогізують, видають книги і добиваються їхнього повернення, консультують користувачів, організовують різні навчальні курси, креативні вечірки на кшталт дня книги, обговорюють нагальні питання тощо. Загалом ситком руйнує усталені в масовій культурі стереотипи про бібліотеку, трансформуючи їх, впливаючи на якісні зміни її образу. Примітно, що образ самих бібліотечних працівників є винятково й підкреслено психологічно легким та позитивним, формуючи у глядачів, для яких він був рекомендований (16+), відповідне ставлення до фаху, що особливо важливо в умовах безкінечних дискусій про його перспективи в досяжному майбутньому.

Попри широку базу зарубіжної документалістики, звернімо увагу на документальний фільм 2007 року «Голлівудський бібліотекар» (режисер Енн Зайдл) (Seidl,

2007). У центрі фільму – бібліотеки, книги, читання, цензура, громадянське суспільство і демократія. Інтерв'ю з бібліотекарями, помережені відеороликами та уривками художніх і документальних кінофільмів («кіно-в-кіно»), репрезентують бібліотечний фах як технологічний і висококваліфікований, а бібліотеку – місцем синергії зусиль людини, суспільства й держави задля майбутнього. Усвідомлення потреб бібліотечного сьогодення, критичні роздуми щодо нагальних проблем галузі, ясне розуміння алгоритму їх розв'язання вирізняє інтерв'юерів і робить образ сучасного бібліотекаря не лише позитивним, але й авторитетним та оптимістичним.

Так само відзначимо більші успіхи українських документалістів, на відміну від художнього кіно, щодо репрезентації бібліотечної галузі. Останнім часом особливо вдалим є спільні проекти із журналістами фахівців НБУВ, Національної парламентської бібліотеки України ім. Ярослава Мудрого, Одеської національної наукової бібліотеки, Львівської національної наукової бібліотеки України ім. Василя Стефаника, Української бібліотечної асоціації та інших установ і громадських організацій. Промоція бібліотек у документальному кінематографічному просторі, відеороликах на медійних, інших інтернет-платформах пов'язана не лише із глобальною потребою привернення уваги світової спільноти до реальних загроз історико-культурній спадщині людства в умовах тривалої збройної агресії Росії проти України, але й через необхідність переосмислення ролі бібліотек у розбудові громадянського суспільства, демократії, держави. Ці та інші заходи сукупно сприяють поступовому поліпшенню іміджу бібліотек, що є одним зі стратегічних завдань їх розвитку (Українська бібліотечна асоціація, б.д.). Сподіваємося, що в перспективі український кінематограф, так само як і зарубіжний, рішуче популяризуватиме бібліотеку та підтримуватиме творення її позитивного іміджу.

ВИСНОВКИ

Існують різні форми візуалізації інформації: малюнок, фотографія, принтскрін та ін. Найбільш дієвим із них сьогодні є різножанровий видовий кінофільм (відеофільм). Це зумовлено специфікою сприйняття людським мозком візуальної інформації. Кінематограф як мистецтво і як індустрія має масштабну аудиторію споживачів, особливо, якщо йдеться про кіно маскульту. Це зумовлює значний вплив кінематографа на формування стереотипів у суспільстві, їх живлення і руйнування. Суспільно-політичні, економічні, культурні та інші чинники є основоположними для формування статусу бібліотек і бібліотечного фаху в соціумі, при цьому відповідним чином визначаючи формат і зміст їх зображення в кіно.

За всю історію кінематографа образи бібліотеки та бібліотечних фахівців змінювалися. Узагальнюючи емпіричні дані, бібліотека постає в різних сутностях існування реальності: як місце зберігання історико-культурної спадщини людства, плекання колективної пам'яті; світ, переповнений можливостями пізнання, пошуку знань і смислів, пригод і відкриттів; науково-дослідний центр; осередок освіти й просвітництва; мультиверсійний всесвіт і джерело енергії, сили, переродження особи в особистість; індикатор гуманності; самостійний гравець на політичній арені тощо. Згадані образи чітко віддзеркалюють поліфункціональність сучасної бібліотеки.

Сторічна історія оприсутнення бібліотек і бібліотекарів у кіно представлена різними образами, а їх стереотипність останнім часом помітно корелюється зав-

дяки зображенню в кадрі широкого застосування бібліотечними працівниками новітніх прогресивних технологій та молодого (за соціодемографічною шкалою), динамічного, привітного, відкритого до новацій персоналу. Роль кінематографа у формуванні новітніх стандартів взаємин між громадянським суспільством і бібліотекою та її фахівцями є надзвичайно важливою.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Білоус, В. С. (2012, 15–16 березня). Престиж та привабливість бібліотечної професії та бібліотеки вищого навчального закладу. В *Бібліотека та сучасні тенденції в інформаційному забезпеченні освітньої, науково-дослідної та інноваційної діяльності вищих навчальних закладів* [Матеріали конференції] (с. 79–93). Хмельницький національний університет.
- Бодріяр, Ж. (2004). *Симулякри і симуляція* (В. Ховхун, пер.). Видавництво Соломії Павличко «Основи». https://shron1.chtyvo.org.ua/Jean_Baudrillard/Symuliakry_i_symuliatsiia.pdf
- Боровик, О. Д. (2017). Маркетингові комунікації в практичній діяльності бібліотеки ВДНЗУ «УМСА». *Вісник Одеського Національного університету. Серія: Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство*, 22(2), 242–249. [https://doi.org/10.18524/2304-1447.2017.2\(18\).118356](https://doi.org/10.18524/2304-1447.2017.2(18).118356)
- Грабар, Н. (2015). Професійне спілкування в комунікаційному просторі бібліотеки. *Вісник Книжкової палати*, 5, 12–15.
- Даньшина, К. (2024, 19 грудня). Вийшов перший трейлер «Супермена» – з «побитим» супергероєм Девідом Коренсветом. ITC.ua. <https://itc.ua/ua/novini/vyjshov-pershij-trejler-supermena-z-pobytyt-supergeroyem-devidom-korensvetom/>
- Калугер, А. (2020, 18 червня). *Критика і її реальність: рецензія на книгу Гела Фостера*. Your Art. <https://supportyourart.com/columns/hal-foster-ist-book/>
- Кун, Т. (2001). *Структура наукових революцій* (О. Васильєв, пер.). Port-Royal.
- Новальська, Т. (2018). *Бібліотечне читачезнавство в Україні: історія, теорія, практика*. Ліра-К.
- Самохіна, Ж. В. (б.д.). *Створення іміджу сучасної бібліотеки*. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Взято 10 січня 2025 з <http://www.nbuv.gov.ua/sites/default/files/msd/1111sam.pdf>
- Солонська, Н. Г. (б.д.). *Імідж і культурно-просвітницька діяльність сучасної бібліотеки*. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Взято 9 січня 2025 з <http://nbuv.gov.ua/sites/default/files/msd/1111sol.pdf>
- Українська бібліотечна асоціація. (б.д.). *Стратегія розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 року «Якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України»: проєкт*. Взято 17 січня 2025 з <https://ula.org.ua/resursy/dokumenty-uba/3181-stratehiia-rozvytku-bibliotechnoi-spravy-v-ukraini-do-2025-roku->
- Юзяк, М. (2025, 4 квітня). *DC показала 5 хвилин «Супермена» – криптосес, кристали і Фортеця самотності*. ITC.ua. <https://itc.ua/ua/novini/dc-pokazala-5-hvyllyn-supermena-kryptopes-krystaly-i-fortetsya-samotnosti/>
- Bertelsen, J. R. (2021, September 29). Retro Review: The Matrix (1999). *I'm Jeffrey Rex*. <https://imjeffreymax.com/2021/09/29/retro-review-the-matrix-1999/>
- Butler, R., & Hope, W. (Executive Producers). (2007–2010). *The Librarians* [TV Series]. IMDb. https://www.imdb.com/title/tt0934744/?ref=mv_close
- Crary, J. (1990). *Techniques of the observer: On vision and modernity in the nineteenth century*. MIT Press. https://monoskop.org/images/3/34/Crary_Jonathan_Techniques_of_the_Observer_1990.pdf

- Danny. (2013, August 2). *Forbidden (1932) Review, with Barbara Stanwyck and Adolphe Menjou*. pre-code.com. <https://pre-code.com/forbidden-1932-with-barbara-stanwyck/>
- Desk Set (1957)*. (2020). Internet Archive. https://archive.org/details/desk-set-1957_202010
- Dodds, K. (2009, April 8). Advertising the librarian image: Stereotypical depictions of librarians in advertising. In *PCA-ACA [Conference proceedings]* (pp. 1–18). Academia. https://www.academia.edu/226036/Advertising_the_Librarian_Image_Stereotypical_depictions_of_librarians_in_advertising
- Emmerich, R. (Director). (2004). *The Day After Tomorrow* [Film]. IMDb. <https://www.imdb.com/title/tt0319262/>
- Form, W. (1946). Popular images of librarians. *Library Journal*, 71(1), 851–855.
- Gibson, W. (1987). Johnny Mnemonic. In *Burning chrome* (pp. 1–22). Ace Books.
- Jay, M. (1993). *Downcast eyes: The denigration of vision in twentieth-century French thought*. University of California Press. <https://doi.org/10.1525/9780520915381>
- Jones, H. M. (1960, April 9). Reflections in a library. *Saturday Review*, 34. <http://www.unz.org/Pub/SaturdayRev-1960apr09-00034>
- Marcel Duchamp. *Wer war Marcel Duchamp?* (n.d.). ARTinWORDS. Retrieved January 30, 2025, from <https://artinwords.de/marcel-duchamp/>
- Moyle, A. (Director). (1992). *The Gun in Betty Lou's Handbag* [Film]. IMDb. https://m.imdb.com/title/tt0104376/?ref_=ttfc_ov_i/
- O'Neill, J. (2013, June 23.). *16 great library scenes in film*. Book Riot. <https://bookriot.com/great-library-scenes-in-film/>
- Radford, M. L., & Radford, G. P. (1997). Power, knowledge, and fear: Feminism, Foucault, and the stereotype of the female librarian. *Library Quarterly*, 67(3), 250–266. <https://doi.org/10.1086/629951>
- Rotten Tomatoes Classic Trailers. (2014, July 10). *All The President's Men. (1976). Official Trailer – Robert Redford, Dustin Hoffman. Thriller HD* [Video]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=DC3YFyah_Yg
- Seidl, A. (Director). (2007). *The Hollywood Librarian* [Film]. Media Education Foundation. https://films.mediaed.org/Film/The_Hollywood_Librarian/65BD745C-F9B9-40A0-B6CE-C1D642F2ADDE
- Sommers, S. (Director). (1999). *The Mummy* [Film]. IMDb. <https://www.imdb.com/title/tt0120616>
- Stamp, S. (2015). *Lois Weber in Early Hollywood*. University of California Press.
- Tevis, R., & Tevis, B. (2005). *The image of librarians in cinema, 1917–1999*. McFarland.
- Wells, S. (Director). (2002). *The Time Machine* [Film]. IMDb. <https://www.imdb.com/title/tt0268695/>

REFERENCES

- Baudrillard, J. (2004). *Symuliakry i symuliatsiia* [Simulacra and simulation] (V. Khovkhun, Trans.). Osnovy Publishing named after S. Pavlychko. https://shron1.chtyvo.org.ua/Jean_Baudrillard/Symuliakry_i_symuliatsiia.pdf [in Ukrainian].
- Bertelsen, J. R. (2021, September 29). Retro Review: The Matrix (1999). *I'm Jeffrey Rex*. <https://imjeffreymax.com/2021/09/29/retro-review-the-matrix-1999/> [in English].
- Bilous, V. S. (2012, March 15–16). Prestyzh ta pryvablyvist bibliotechnoi profesii ta biblioteky vyshchoho navchalnoho zakladu [Prestige and attractiveness of the library profession and the library of a higher educational institution]. In *Biblioteka ta suchasni tendentsii v informatsiinomu zabezpechenni osvithoi, naukovo-doslidnoi ta innovatsiinoi diialnosti vyshchykh navchalnykh zakladiv* [Library and modern trends in information provision of educational, research and innovative activities of higher educational institutions] [Conference proceedings] (pp. 79–93). Khmelnytskyi National University [in Ukrainian].

- Borovyk, O. D. (2017). Marketynhovi komunikatsii v praktychnii diialnosti biblioteki VDNZU "UMSA" [Marketing communication in practical activity of the library of the State University of Ukraine "Ukrainian Medicinal Stomatological Academy"]. *Odesa National University Herald. Series: Library Studies, Bibliography Studies, Bibliology*, 22(2), 242–249. [https://doi.org/10.18524/2304-1447.2017.2\(18\).118356](https://doi.org/10.18524/2304-1447.2017.2(18).118356) [in Ukrainian].
- Butler, R., & Hope, W. (Executive Producers). (2007–2010). *The Librarians* [TV Series]. IMDb. https://www.imdb.com/title/tt0934744/?ref_=mv_close [in English].
- Crary, J. (1990). *Techniques of the observer: On vision and modernity in the nineteenth century*. MIT Press. https://monoskop.org/images/3/34/Crary_Jonathan_Techniques_of_the_Observer_1990.pdf [in English].
- Danny. (2013, August 2). *Forbidden (1932) Review, with Barbara Stanwyck and Adolphe Menjou*. pre-code.com. <https://pre-code.com/forbidden-1932-with-barbara-stanwyck/> [in English].
- Danshyna, K. (2024, December 19). Vyishov pershyi treiler "Supermena" –z "pobyty" superheroiem Devidom Korensvetom [The first trailer for "Superman" –with "beaten" superhero David Corensworth has been released]. ITC.ua. <https://itc.ua/ua/novini/vyishov-pershyj-trejler-supermena-z-pobyty-supergeroyem-devidom-korensvetom/> [in Ukrainian].
- Desk Set (1957)*. (2020). Internet Archive. https://archive.org/details/desk-set-1957_202010 [in English].
- Dodds, K. (2009, April 8). Advertising the librarian image: Stereotypical depictions of librarians in advertising. In *PCA-ACA Annual Conference*. https://www.academia.edu/226036/Advertising_the_Librarian_Image_Stereotypical_depictions_of_librarians_in_advertising [in English].
- Emmerich, R. (Director). (2004). *The Day After Tomorrow* [Film]. IMDb. <https://www.imdb.com/title/tt0319262/> [in English].
- Form, W. (1946). Popular images of librarians. *Library Journal*, 71(1), 851–855 [in English].
- Gibson, W. (1987). Johnny Mnemonic. In *Burning chrome* (pp. 1–22). Ace Books [in English].
- Hrabar, N. (2015). Profesiine spilkuvannia v komunikatsiinomu prostori biblioteki [Professional communication in the library communication space]. *Bulletin of the Book Chamber*, 5, 12–15 [in Ukrainian].
- Jay, M. (1993). *Downcast eyes: The denigration of vision in twentieth-century French thought*. University of California Press. <https://doi.org/10.1525/9780520915381> [in English].
- Jones, H. M. (1960, April 9). Reflections in a library. *Saturday Review*, 34. <http://www.unz.org/Pub/SaturdayRev-1960apr09-00034> [in English].
- Kaluher, A. (2020, June 18). Krytyka i yii realnist: retsenziia na knyhu Hela Foster [Criticism and its reality: A review of Hal Foster's book]. Your Art. <https://supportyourart.com/columns/hal-foster-ist-book/> [in Ukrainian].
- Kuhn, T. (2001). *Struktura naukovykh revoliutsii* [The structure of scientific revolutions] (O. Vasyliev, Trans.). Port-Royal [in Ukrainian].
- Marcel Duchamp. Wer war Marcel Duchamp* [Marcel Duchamp. Who was Marcel Duchamp]? (n.d.). ARTinWORDS. Retrieved January 30, 2025, from <https://artinwords.de/marcel-duchamp/> [in German].
- Moyle, A. (Director). (1992). *The Gun in Betty Lou's Handbag* [Film]. IMDb. https://m.imdb.com/title/tt0104376/?ref_=ttfc_ov_i/ [in English].
- Novalska, T. (2018). *Bibliotechnie chytacheznastvo v Ukraini: istoriia, teoriia, praktyka* [Library readership in Ukraine: History, theory, practice]. Lira-K [in Ukrainian].
- O'Neill, J. (2013, June 23.). *16 great library scenes in film*. Book Riot. <https://bookriot.com/great-library-scenes-in-film/> [in English].
- Radford, M. L., & Radford, G. P. (1997). Power, knowledge, and fear: Feminism, Foucault, and the stereotype of the female librarian. *Library Quarterly*, 67(3), 250–266. <https://doi.org/10.1086/629951> [in English].

- Rotten Tomatoes Classic Trailers. (2014, July 10). *All The President's Men. (1976). Official Trailer – Robert Redford, Dustin Hoffman. Thriller HD* [Video]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=DC3YFyah_Yg [in English].
- Samokhina, Zh. V. (n.d.). *Stvorennia imidzhu suchasnoi biblioteki* [Creating the image of a modern library]. V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine. Retrieved January 10, 2025, from <http://www.nbuv.gov.ua/sites/default/files/msd/1111sam.pdf> [in Ukrainian].
- Seidl, A. (Director). (2007). *The Hollywood Librarian* [Film]. Media Education Foundation. https://films.mediaed.org/Film/The_Hollywood_Librarian/65BD745C-F9B9-40A0-B6CE-C1D642F2ADDE [in English].
- Solonska, N. H. (n.d.). *Imidzh i kulturno-prosvitnytska diialnist suchasnoi biblioteki* [Image and cultural and educational activities of a modern library]. V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine. Retrieved January 9, 2025, from <http://nbuv.gov.ua/sites/default/files/msd/1111sol.pdf> [in Ukrainian].
- Sommers, S. (Director). (1999). *The Mummy* [Film]. IMDb. <https://www.imdb.com/title/tt0120616> [in English].
- Stamp, S. (2015). *Lois Weber in Early Hollywood*. University of California Press [in English].
- Tevis, R., & Tevis, B. (2005). *The image of librarians in cinema, 1917–1999*. McFarland [in English].
- Ukrainian Library Association. (n.d.). *Stratehiia rozvytku bibliotechnoi spravy v Ukraini do 2025 roku "Iakisni zminy bibliotek zadlia zabezpechennia staloho rozvytku Ukrainy": proekt* [Strategy for the development of librarianship in Ukraine until 2025 "Qualitative changes in libraries to ensure sustainable development of Ukraine": draft]. Retrieved January 17, 2025, from <https://ula.org.ua/resursy/dokumenty-uba/3181-stratehiia-rozvytku-bibliotechnoi-spravy-v-ukraini-do-2025-roku-> [in Ukrainian].
- Wells, S. (Director). (2002). *The Time Machine* [Film]. IMDb. <https://www.imdb.com/title/tt0268695/> [in English].
- Yuziak, M. (2025, April 4). *DC pokazala 5 khvylyn "Supermena" –kryptopes, krystaly i Fortetsia samotnosti* [DC showed 5 minutes "Superman" –crypto dog, crystals and Fortress of Solitude]. ITC.ua. <https://itc.ua/ua/novini/dc-pokazala-5-hvylyn-supermena-kryptopes-krystaly-i-fortetsya-samotnosti/> [in Ukrainian].

UDC 021:023.4]:791:[791.635:001.102-028.22

Viktor Opanasenko,
PhD Student,
Kyiv National University of Culture and Arts
(Kyiv, Ukraine)
e-mail: vik.opanasenko@gmail.com
ORCID ID: 0009-0005-8143-6862

LIBRARY AND LIBRARIANS IN CINEMATOGRAPHY: IMAGE AND STEREOTYPES

The aim of the article is to clarify the essence of visualised images of the library and librarians in cinematography, as well as to reveal the specifics and factors of their creation and prospects for developing a positive image.

Research methods. In this study, general scientific and special methods are applied, including historical and chronological, analytical, synthetic, typological and systemic. The historical and chronological method makes it possible to highlight regularities of cinematographic visualisation of the library and librarians in the context of the epoch. The methods of analysis

and synthesis are used to study the historiographical and source base of the mentioned topic. The typological method is productive in identifying similarities and differences in the image of different libraries and their missions. The systemic method involves the research of the library as a component of a larger system – culture, art, economy, politics, civil society, state.

Scientific novelty. The visual images of libraries and librarians in foreign and Ukrainian cinematography is studied. The advantages and disadvantages of cinematographic stereotypes of the library industry are considered. The main peculiarities of the library image in feature films, anime and documentaries are identified. Perspectives for developing positive screen visualisation of libraries and library profession are defined.

Main conclusions. There are various forms of information visualisation: drawing, photography, print screens, etc. Nowadays, the most effective of them is a multi-genre feature film (video film). This is due to the specifics of the human brain's perception of visual information. As an art and as an industry, cinematography has a large audience of consumers, especially when it comes to mass culture cinema. It leads to a significant influence of cinematography on the formation of stereotypes in society, their maintenance and destruction. Socio-political, economic, cultural and other factors are fundamental in grounding the status of libraries and library profession in society, while determining the format and content of their reproduction in cinema.

Throughout the whole cinematography history, images of libraries and library professionals have changed. Summarising the empirical data, the library appears in different essences of reality existence: as a place of storage of the historical and cultural heritage of mankind, nurturing of collective memory; a world full of opportunities for cognition, search for knowledge and meanings, adventures and discoveries; a research centre; a centre of education and enlightenment; a rich universe and a source of energy, strength, transformation of a person into a personality; an indicator of humanity; an independent actor in the political arena, etc. The noted images clearly reflect the multifunctionality of the modern library.

The century-long history of libraries and librarians in cinema is represented by different images. Their stereotypicality has been significantly correlated in recent years due to the depiction of the widespread use of advanced technologies by librarians and young (in terms of socio-demographic scale), dynamic, friendly and open to innovation staff. The role of cinematography in shaping innovative standards of relations between the civil society and the library with its professionals is extremely important.

Keywords: library; librarian; visualisation; visual information; image; stereotype; film; feature film; anime; documentary.

Надійшла 28.02.2025

Прийнята 15.09.2025

Стаття була вперше опублікована онлайн 29.12.2025

This is an open access journal, and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution 4.0.